

AUGUST STRINDBERG

PRÍBEHY
ZO ŽIVOTA
MANŽELSKÉHO

premedia

premedia

AUGUST STRINDBERG

PRÍBEHY
ZO ŽIVOTA
MANŽELSKÉHO

August Strindberg
PRÍBEHY ZO ŽIVOTA MANŽELSKÉHO

Giftas, Äktenskapshistorier I-II

Prvé vydanie
www.premedia.sk

Vyšlo vo vydavateľstve Premedia v roku 2015 ako jeho 98. publikácia
www.premedia.sk, info@premedia.sk
Grafická úprava textu Izabela Koska
Vytlačila Těšínská tiskárna, a.s.

Preklad © Jana Rakšányová / LITA, 2015
All rights reserved

Cover design © Dodo Dobřík
Slovak edition © Premedia Group, s.r.o.
ISBN 978-80-8159-294-2

PRVÝ DIEL

PREDHOVOR

Interview

Interv.: Zasa ste, pane, napísali nejaký román?

Spis.: Áno, milý pane, je to zlá novina, veru zlá novina! Viem, že ma za to stihne veľký trest, ale nevedel som odolať!

Interv.: Ja si však myslím, že je nelogické najprv do spisovateľčenia zabrdať a potom sa dať sám na spisovateľské remeslo. Pripúšťate to, pane, však?

Spis.: Pripúšťam!

Interv.: Pripúšťate, pane, že konáte nelogicky?

Spis.: Prirodzene! Som takisto ako celé tvorstvo podriadený zákonom vývoja a vývoj je v recidíve! Tento román predstavuje malú recidívu (en retouche), ale zato sa, pane, na mňa nehnevajte. Ak to bude možné, o niekoľko rokov skončujem s románmi, divadelnými hrami i veršami.

Interv.: A čím sa potom, pane, chcete zaoberať, zapodievať?

Spis.: Myslím, že budem robiť interview. Áno, myslím to vážne. Pozrite sa, zunovalo sa mi vysedať a lámať si hlavu nad tým, čo si ľudia myslia, keď píšú knihy. Urobím ako vy: jednoducho za nimi zájdem a spýtam sa ich! Ale poďme k veci! Čo si, pane, myslíte o mojej novej knihe?

Interv.: Najskôr si myslím, že je napísaná zle. Nie je dotiahnutá do konca.

Spis.: Pane, vy ste to naskutku uhádli! Nie je dotiahnutá do konca! Ale veď to je predsa môj zámer! Mal som v úmysle opísať veľké množstvo príbehov, celkom zvyčajných príbehov mužov a žien – manželiek, nechcel som opísať štyri výnimočné prípady ako pani Edgrenová alebo príbeh jedného netvora ako Ibsen, ktoré sa potom vo všeobecnosti pokladajú za kódex. Preto som nedo-

tiahol do konca viac ako jedno posedenie v Stallmästargarden, kde servírujú dva druhy lososa s kôprom, čerstvé kvasené uhorky, malé bifteky so španielskou cibulkou, kurča a jahody. Napokon obľubujem raky u Rejnersa, palacinky v Djugardene, istú záhradu na Norrtullsgatan s jedinou kvitnúcou jabloňou, šiestimi druhmi kvetov a niekoľkými vtáčikmi. Ďalej v mojej knihe nájdete kostol Adolfa Frederika, jeden fleuret a najmenej tridsať námorníckych termínov, ktoré som vyčítal z nautického lexikónu. Veď je to skutočná realita, nie?

Interv.: To áno, ale nedotiahli ste do konca príbeh s korvetou Vanadies a vo švajčiarskom údolí by sa žiadalo trochu opisu prírody, v tom ste veru majster! A napokon, pane, vaša kniha je nemravná! To predsa uznáte, však?

Spis.: Áno, uznám, keď sa vám takou vidí, lebo ak je nemravnosť zločin proti prírode, tak moja kniha je nemravná, lebo ju písala sama príroda.

Interv.: To sú Rousseauove myšlienky a na tie netreba odpovedať! A napokon, pane, vaša kniha je reakčná. Len ako voľnomyšlienkar ste si mohli dovoliť žartovať o ženskej otázke. Ako si to, pane, vôbec dovoľujete?

Spis.: Pripúšťam, že na žartovanie s hlúpostou, ktorá je teraz ohromne módna, treba viac odvahy ako na pohodlnú plavbu v prúde konjunktúry!

Interv.: Vy si, pane, dovoľujete nazývať ženskú otázku hlúpostou?

Spis.: Áno, chcieť oslobodiť ženu od prírody považujem za rovnaký zločin ako sa pokúšať oslobodiť od prírody muža. Vážny pán interviewujúci, láskavo si všimnite, že móдне pokusy oslobodiť ženu sú vzburou proti prírode a to si zasluhuje trest. – Ale ak sa vám zachce prečítať si môj predslov, nájdete v ňom všetko, čo si o probléme myslím! Chcete si ho prečítať, pane?

Interv.: Rád by som si ho požičal.

Spis.: A dal vytlačiť! Prosím! Čím viac ľudí si ho prečíta, tým lepšie. Nech sa páči!

PREDSLOV

O ženskej otázke sa v súčasnosti tvrdí, že je základným pilierom spoločnosti, no to sa mi vidí zveličené. Ženská otázka, o ktorej sa teraz toľko hovorí, týka sa len kultúrnej ženy, azda desiatich percent obyvateľstva, a preto je otázkou uzavretej spoločnosti. Ale výskum kultúrneho človeka narobí okolo seba vždy veľa rozruchu a čoskoro vzbudzuje dojem, že sa týka celého ľudstva. U vidieckeho obyvateľstva, a najmä u sedliakov je ženská otázka vyriešená. O tom svedčia príklady.

Sedliak a sedlička dostali rovnakú výchovu. Ak vie jeden písať, druhý vie rátať. Rozdelili si prácu (a pritom vôbec nezabiehajú do takých detailov ako kultúrny človek), jeden i druhý sa chopí práce, čo mu príroda určila, a ani jeden z nich neovláda niečo, čomu druhý nerozumie. Takto žijú v pomerne vyrovnanom duchovnom manželstve. Sedlička nevyčíta mužovi jeho slobodné postavenie, lebo nepokladá za honosnejšie rýpať sa v hnojisku ako miešať v kotlíku, nezdá sa jej honosnejšie skrotiť žrebca ako vychovávať deti. Je príjemnejšie sedieť v teplej izbe alebo v maštali ako plahočiť sa v zablatenej priekope, kde na človeka páli slnko, alebo so skrehnutými prstami ťahať sieť. Ak muž slobodne nakladá s tou trochou peňazí, čo príde do domu, tak žena má zasa kľúče od sýpky a komory. Ona si po zimných večeroch zarába tkaním a zárobok odkladá do príručnej pokladničky na nákup kávy a cukru. Na pôdu, ktorú

zdedí ona, nemá on právo. A tak sa celkom dobre zaobíde bez „vlastníckeho práva vydatej ženy“. Ak sa on v novinách dočítal o sedliackach, ktoré bijú zákonití manželia, tak sa celkom inými cestami šíria chýry (nie prostredníctvom novín, lebo tomu sa muži vyhýbajú) o sedliakoch, ktorých vyfackali ženy. Silnejší bije vždy, nech je to muž či žena. Sedliacka je svojmu mužovi zriedka neverná, lebo jednak nemá čas a tiež slobodní mládenci majú radšej dievčence. Muž je tiež málokedy neverný, lebo dievčence nepozerajú za „starcom“, veď mláďencov je naokolo dosť.

Muž a žena žijúci voľne (v dotyku) s prírodou majú vlastnosti takmer rovnaké. Žena je v tehotenstve bezbrannejšia a po pôrode potrebuje pre mláďatá jedlo a zábezpeku, a preto sa dobrovoľne utiahla pod mužovu ochranu. Muž si ju takto nezotročil. Jeho láska k nej ako k manželke a matke bola vždy zárukou, že s ňou nezaobchádzal ako s otrokyňou. A úctu, s akou pristupuje sedliak ku svojej žene, zdedil a získal výchovou, vychovávala ho totiž žena – matka. Naproti tomu sedliacka nezaobchádza s mužom až s takou úctou, lebo sa piplala s chlapcami od perinky, a preto sa cíti nad nimi nadradená. Vždy je predovšetkým matkou. Len pozrite na staré matere pri sporáku, s otcom rodiny zaobchádzajú vždy ako s chlapcom.

Kultúrna žena je naproti tomu skazená rovnako ako muž. Kultúrna láska je nesmierne komplikovaná vec. Zachovanie rodu je celkom nepodstatné. Keď si spoločnosť začala vyžadovať záruky pre deti a vynašla manželstvo, vtedy s manželstvom zákonite prišiel majetok a dobré spoločenské postavenie. To však umŕtвило prirodzený cit, ktorý horné vrstvy nazvali zmyselnosťou, a mal sa zastierať galantnosťou. Keď si muž hľadal manželku, musel galantnosťou zastierať svoje záujmy, zbližiť sa s dobrým rodom a získať majetok. Z toho vzniklo odporné pokrytecké zbožňovanie ženy. Keď neskôr v manželstve maska padla, žena sa cítila oklamaná, a tak vzniklo nejedno nešťastné manželstvo.

Kultúrna žena nie je utláčaná! Ak je muž niekde na návšteve a sedí v kresle a dovnútra vstúpi žena, muž, samozrejme, vstane. Keď žena dopila svoju šálku čaju, jeden z mužov vyskočí a obslúži ju. Veď kto by sa bol kedy stretol s opakom. Slobodný muž, ktorý býva v južnom meste, neodvážil by sa odoprieť zájsť na Kungsholm, ak by ho niekto požiadal odprevadiť ta nejakú ženu. Keď sa stretne muž a žena, muž pripíja na zdravie žene a ďakuje jej za česť, ktorú mu preukázala. Obdobie medzi zás nubami a svadbou je pre muža skúšobný čas, keď musí úslužnosťou priam prekypovať, no po svadbe mu na ňu sotva zvýši čas. Manželka stráca svojho služobníka a vymýšľa si prirovnania, myslí si, že dostala tyrana.

Ako je to s mužovým tyranstvom v manželstve? Muž si zvyčajne vyberie ženu, do ktorej je zaľúbený. Ťažkosti so ženou skresľujú jeho predstavy o absolútnom šťastí v manželstve, až sa nakoniec cíti zaskočený. Bol presvedčený, že milá je anjel, a tak jeho sklamanie vrcholí v zlej nálade. Ale on ju ľúbi! To však neznamená, že ho ľúbi aj ona, lebo žena si predsa nevyberá. Tým si udržuje prevahu. To platí pre väčšinu manželstiev. Pre „pokoj v dome“ urobí muž hocijaké ústupky, lebo pokoj v dome predstavuje jeho najkrajšie sny o manželskej blaženosti. Vo veľkej väčšine manželstiev je pánom v dome žena a muž pánom mimo domu. Na to sa žena nehnevá. Ona najíma slúžky, určuje, čo sa bude variť, ako sa majú vychovávať deti, a navyše drží v rukách „kasu“. Muž zvyčajne odovzdá svoje príjmy žene a navyše jej dáva vreckové, ktoré môže slobodne míňať. On sám hlási každé öre, čo potrebuje na cigary – a punč! A tak postavenie manželky nemožno považovať za postavenie otrokyne a na muža netreba hľadieť ako na nejakého tyrana.

Pozrime sa teraz, ako Ibsen z neznámych a nepochopiteľných dôvodov skarikoval kultúrnu ženu a kultúrneho muža vo svojom Domove bábok, ktorý sa stal kódexom všetkých horlivých zástancov ženskej otázky.

Domov bábok je divadelná hra. Možno ju autor napísal pre veľkú herečku, ktorá musí podať vrcholný výkon, aby hra mala úspech. Spisovateľ sa dopustil veľkej nespravodlivosti voči mužovi, lebo na jeho obhajobu neuvádza nijaké dedičné návyky, ale privileguje manželku, keďže niekoľko ráz dôrazne spomína jej otca. Ale prizrime sa lepšie na túto Noru, ktorá sa stala „ideálom“ všetkých skazených kultúrnych žien.

V prvom dejstve klame svojho muža. Zatajuje falšovanie zmeniek, robí tajnosti s koláčmi a ako sa zdá, klame s radosťou. Muž jej, naopak, dôveruje vo všetkom, ba ešte aj vo finančných veciach, čo svedčí o tom, že s ňou zaobchádza ako so skutočnou manželkou, ona však pred ním tají všetko. A preto je nesprávne namýšľať si, že s ňou zaobchádza ako s bábkou, v skutočnosti ho skôr ona považuje za bábku. Veď kto uverí tomu, že Nora falšuje zmenky z nevedomosti! Možno iba tí diváci, ktorí hľadia na neobyčajne sympatickú herečku. Ja osobne neverím, že falšuje zmenky výhradne kvôli mužovi, lebo sama priznáva, akú obrovskú zábavu mala z cesty do Talianska. Zákon, ani právnik by neprijali nijaké také ospravedlnenie. A tak Nora nie je nijakou sväticou, v najlepšom prípade je spolupáchateľkou, čo užíva plody krádeže. Sama seba dostane do nepríjemnej situácie. Muž, i napriek spisovateľovmu úmyslu, preukazuje svojej žene neobyčajnú dôveru a úctu, keď s ňou diskutuje o obsadení miesta v banke. Predstavte si len toho tyrana, čo nechce prijať do banky falšovateľa zmeniek! Čo by povedala Nora, keby pán Helmer chcel prepustiť slúžku? To by bol býval iný tanec!

Potom príde scéna, keď si Nora chce požičať peniaze od syfilitického doktora Ranka. Tu je veru zlatá! Najskôr mu ukáže svoje hodvábné pančuchy telovej farby. – Nora: „Nie sú prekrásne? Je tu tma, ale zajtra –. Nie, nie, nie: smiete vidieť iba chodidlá. No, pre mňa za mňa, môžete vidieť aj hornú časť!“ – Rank: „Hm!“ – Nora: „Prečo pozeráte tak kriticky? Myslíte, že mi nepristanú?“ – Rank: „O tom si takto neviem utvoriť dokonalú

predstavu.“ Nora: (Chvíľu hľadí na neho.) „Fuj, hanbite sa!“ (Zľahka ho udrie pančuchami po uchu.) „To máte za to!“ (Znova ich zabalí.) – Rank: „Aké nádhery mi ešte ukážete?“ – Nora: „Nič vám už neukážem, lebo ste neslušný.“ (Ticho trilkuje a prehrabáva sa medzi vecami.) – Ak tomu dobre rozumiem, podľa všetkého sa Nora ponúka za hotové. Nevnučuje sa otvorene, no je to naivné. To všetko robí, samozrejme, z lásky k mužovi, len aby ho zachránila! Ale ísť a priznať sa mu, to nie, to by sa dotklo jej márnivosti! Teda Nora si ešte nie je na čistom, či sa stane dajaký zázrak!

Nasleduje scéna s tarantelou, ktorá ukáže Helmera v nesprávnom svetle. Divák naraz zabúda, že Nora je hlupaňa, s ktorou Helmer zaobchádza ako s rozumnou ženou; autor úmyselne dokazuje, že Helmer s ňou narába len ako s bábkou. Tá scéna je nečestná, ale neobyčajne efektná. Slovom, je to scéna!

Že Helmer v noci kurizuje svojej manželke, dokazuje, že je mladý i on i jeho žena. Ale spisovateľ tým chcel povedať, že Helmer, ktorý nemal potuchy o Noriných obchodoch, je zmyselné, veľmi zmyselné stvorenie, čo nevie dostatočne oceniť vynikajúce duchovné vlastnosti svojej manželky, ktoré doteraz neráčila prejaviť, a Noru opriada falošnou martýrskou gloriolou. Je to tá najnečestnejšia scéna, akú kedy Ibsen napísal! A potom prichádza vyvrcholenie, je to nepravdivá a lživá zlátanina. Pán Helmer sa naraz zobudí a zistí, že žil s klamárkou a pokrytcom! Ale divák je už tak naplnený súcitom s Norou, že všetku vinu zvaľuje na Helmera. Keby bol Helmer svedkom scény s pančuchami, nebol by Noru prosil, aby zostala. Naopak, Helmer sa dozvie, že on, jeho manželka i deti sú zachránené pred meštiackou smrťou a zruinovaním! Je neobyčajne šťastný. Ruku na srdce, otec rodiny, odpovedz úprimne, či by si nebol šťastný, keby si dostal správu, že tvoja milovaná žena, matka tvojich detí, unikne väzeniu? Ale to sú priveľmi prosté pocity! Rozmýšľajme vznešenejšie! Hor’ sa do klamárskeho neba idealizmu! Pána

Helmera treba zbičovať! On je zločincom! A predsa zaobchádza tak milo so svojou nečestnou manželkou. – „Ó,“ povie, „to museli byť tri strašné dni pre teba, Nora!“ Ale autor vzápätí ľutuje svoju spravodlivosť voči tomuto chudákovi a vkladá mu do úst nepravdivé slová. Je až priveľmi jednoduché, že Helmer Nore odpúšťa. No zdalo sa nad slnko jasnejšie, že Nora prijme odpustenie od muža, ktorý jej vždy plne dôveroval, kým ona ho klamala. Nie, Nora má väčšie výhľady. A tak cnostne zabudne na minulosť, zabudne, čo sa odohralo v prvom dejstve. Podľa toho teraz hovorí a diváci takisto zabudnú na celé prvé a druhé dejstvo, rad prichádza na vreckovky.

Nora: „Neuvedomuješ si, že ty a ja ako muž a žena sa dnes po prvý raz vážne zhovárame?“ Takejto nepravdivej otázke chýba opodstatnenosť a Helmer (alebo sám autor) odpovedá: „Vážne zhovárame – ako to myslíš?“ –. Ibsen dosiahol svoj zámer: spraviť z Helmera kus dobytky. Pán Helmer mal odpovedať: „Nie, ty moje milé dievčatko, v tom s tebou nesúhlasím. Vážne sme sa zhovárali, keď sa nám narodili deti, lebo sme hovorili o ich budúcnosti, vážny bol náš rozhovor, keď si sa prihovárala za falšovateľa zmeniek Krogstada, aby som ho neprepustil, hovorili sme veľmi vážne, keď bol v nebezpečenstve môj život, i o pani Lindeovej, o dome, mŕtvom otcovi, syfilitickom doktorovi; osem dlhých rokov sme sa zhovárali vážne, no popritom sme aj žartovali, ale veď to je celkom prirodzené, lebo život nie je len vážny. No mohli sme hovoriť oveľa vážnejšie, keby si sa mi bola zdôverovala so svojimi ťažkosťami, ale ty si bola márnomyseľná, lebo sa ti väčšmi pozdávalo byť mojou bábkou ako skutočným priateľom.“ Pán Ibsen však nedovolil Helmerovi vyriečiť tieto rozumné slová, lebo to by nedokázalo, že Helmer je kus dobytky, a Nora by aj tak použila svoju skvelú repliku, ktorá sa bude citovať i po dvadsiatich piatich rokoch. Nora totiž odpovie: „Celých (8!) osem rokov, – ba čo, dlhšie, – od prvého dňa našej známosti sme si nepovedali vážne slovo o vážnych

veciach. “ Teraz musí pán Helmer, verný svojej úlohe, odpovedať ako kus dobytky: „Mal som ťa zasväcovať do neprijemností, pri ktorých by si mi aj tak nebola mohla pomôcť?“ – Helmer to povedal veľmi milo, ale ja s tým nesúhlasím, lebo mal vyrukovať s tým, že ani ona ho do ničoho nezasvätila. Táto scéna je neskutočne falošná. A napokon vysloví Nora niekoľko krásnych (francúzskych) replík, sú to samé prázdne múdrosti, prchavé ako mydlové bubliny.

Nora: „Nikdy ste ma nemilovali. Pre vás to bola iba zábava, že ste boli do mňa zaľúbený!“ Aký je v tom rozdiel? A potom pokračuje: „Nikdy si mi nerozumel!“ To, že Nora celých osem rokov klamala, vyznieva v neprospech Helmera. Úbohý Helmer tak hovorí samé hlúposti, akoby ju vychovával. To je vari to posledné, čo povie muž žene. Ale pán Helmer sa musí správať hlúpo, lebo hra sa chýli ku koncu a Nora má „štípať“. Svojou rečou Helmera dojme. Prosí o odpustenie: odpustenie za to, že ona falšovala zmenky, že ona klamala, za všetky jej chyby.

Potom povie Nora prvé rozumné slovo. Chce sa vymaniť z manželstva, aby našla samu seba. Otázne však je, či by nenašla samu seba rovnako dobre v tom istom dome ako dosiaľ, v styku so skutočným životom a v rozpore so svojou láskou k Helmerovi, lebo jej láska a ničia láska nezanikne tak rýchlo, ako keď udrie blesk. Ale to je otázka vkusu. Klame, keď hovorí, že sa nepovažuje za hodnu vychovávať svoje deti. Veď len nedávno, keď karhala nevinného Helmera, hodnotila sa poriadne vysoko. Keby bola dôsledná, zostala by pri deťoch, keď už pokladala muža za také hovädo, ktoré nevie pochopiť „veci neslýchané“. Lebo akože ináč by mohla zveriť výchovu svojich detí takému nešikovnému hlupákovi? Jej táraniny o „veciach neslýchaných“, že by sa Helmer mal udať za jej zločiny, sú romantické a hlúpe a ani nestoja za reč. „Že sa ‚státisíce žien‘ obetovali pre svojich mužov, je zo strany Ibsena zdvorilosť k dámam, no na taký výrok bol autor už azda pristarý.“ Tak trepe Nora dve na tri: ona ľúbila jeho, on

ľúbil ju, a nakoniec predsa povie, že posledných osem rokov mu bola cudzou ženou, čo porodila deti cudziemu mužovi! Helmer pripúšťa, že nebol dokonalý, a sľubuje polepšiť sa! To je dojímavá scéna a nasvedčuje, že koniec bude lepší ako začiatok. Ale niečo také v divadelnej hre nie je možné! Prásk! A ešte raz prásk malo by zaznieť, keď padne opona! Tak by bola Nora dokázala, že bola bábkou! Či pri zariaďovaní bytu nepresadzoval Helmer svoj vkus? No teda! Ale keby sa bolo panej uráčilo vysloviť svoju vôľu, to by sme boli len videli, kde má skrinka stáť!

Prečo tak neurobila? Asi jej na tom nezáležalo: a v tom jej môžeme dať za pravdu. Ak je z Nory teraz bábka, à la bonne heure, nie je to Helmerova chyba, lebo on jej dôveroval ako svojej žene, no Ibsen chcel dokázať práve opak, nemal však na to dosť síl, lebo neveril svojmu poslaniu. Jeho cit pre spravodlivosť preráza len kde-tu.

Čo autor svojou Norou skutočne myslel, to sa nikdy nedozvieme. Jeho hra mala neobyčajný úspech a vo všeobecnosti sa chápala ako manifest utláčanej ženy. Vzápätí vyvolala búrku, v ktorej aj tí najpokojnejší stratili hlavu. Ale hra dokazuje opak toho, čo mala dokázať. Buď je celá hra len dôkazom, ako sa dá bez rozmyslu napísať divadelná hra o vážnych veciach, alebo, ak zvolíme iné hľadisko, nie je obranou utláčanej ženy, ale iba zobrazením zasahovania dedičnosti do charakteru. No v tom prípade by bol autor konal čestne iba vtedy, keby aj na Helmerovo ospravedlnenie vytiahol jeho dedičnosť. Alebo je to Norina zlá výchova? Áno, na ňu Nora zvaluje svoju vinu. A prečo nemôže aj Helmer zvalovať vinu na svoju zlú výchovu? Ak je to však len divadelná hra, skrátka moderné dvorenie dámam, tak nech sa zaradí k divadelným hrám, ktoré majú diváka len pobaviť, a nech nezasahuje do verejnej diskusie a nech si nevárokuje česť rozoštváť dve polovice ľudstva proti sebe.

Vďaka hre Nora sa začalo verejne diskutovať o nešťastných manželstvách. Všetky ženy vidia vo svojich mužoch tyranov

a považujú sa viac alebo menej oprávnené za bábky. V literatúre nájdeme množstvo pravých mužov, ktorí falšovali zmenky a v záverečnej scéne ich manželky aj mlátili, pričom autorky vonkoncom nie sú natoľko vznešené ako Ibsen a nezvalujú vinu falšovateľov na ich zdedené vlohy. Stretieme mužov, ktorí prehádzali manželkine peniaze, ale už kvôli spravodlivosti, kde nájdeme ženy, čo prehádzali mužove peniaze? Odhliadnuc od všetkých hlúpostí, čo sa popisali, bolo prínosom aspoň to, že sa manželstvo nepredstavuje ako nádherná inštitúcia, že sa od neho nežiada absolútna blaženosť a že sa konečne uznal rozvod medzi nevyrovnanými manželmi ako oprávnený. A to pokladám za dobré!

Príčin nešťastných manželstiev je mnoho. Je to predovšetkým vlastný charakter manželstva. Dvaja ľudia opačného pohlavia sa na celý život zviažu nerozvážnym sľubom.

Manželstvo sa od začiatku zakladá na nespravodlivosti. Jeden čihi, druhý hota a je koniec. Alebo jeden začne zaostávať, druhý napreduje a spor je tu. Nesúlad medzi manželmi môže zapríčiniť i to, že dvaja silní jedinci sa vzájomne predháňajú, a keď zistia, že akýkoľvek kompromis je nemožný, ak jedna strana neustúpi, tak vzniká nenávisť voči manželskému zväzku. Keby boli slobodní, zbližovali by sa, teraz sa však tomu bránia, lebo to znamená vzdať sa svojej osobnosti. Nakoniec to dospeje tak ďaleko, že inštinktívne, z pudu sebazáchovy, aby nestratili svoju osobnosť, nenávidia myšlienky svojho partnera a vynútiť si záruku, v skutočnosti lacnú výhovorku, aby si každý mohol ponechať seba a svoje myšlienky. Toto je celkom bežný prípad, ktorý si svet len veľmi ťažko vysvetľuje. Lúbili sa navzájom, mali rovnaké názory, ale zrazu vypukne táto nevyspytateľná antipatia a človek vidí len pár nejednotných manželov. Potom prichádza takzvaná nevera, ktorá manželov naskutku rozdelí. V súčasnosti však panuje istá nevyrovnanosť, totiž niektorí ľudia sa narodili pre monogamiu, teda pre vernosť, ktorá nie je

cnosťou, ale vlastnosťou, iní zasa pre polygamiu, teda neveru. Keď sa v manželstve stretnú tieto protikladné charaktery, je z toho veľká bieda.

V prírode, aspoň medzi vyššími živočíchmi, je zachovaný tento pomer medzi pohlaviami. Býk je polygamista, kohút takisto. Divá kačka je vo voľnej prírode monogamná, ale skrotená kačica sa stáva polygamnou. Teda vplyvom kultúry. Dravce sú vo všeobecnosti v divočine monogamné, samec verne sleduje samicu v čase, keď má mladé. Lásku holubov ospievali básnici, holuby sa skutočne združujú na celý život, ale ak (o tom však básnici nehovoria) sa jeden z manželov poraní alebo zmrzačí, tak jeho partner ide svojou cestou a chudák mrzák si musí hľadať nového partnera. Toto je veľmi nepoetické, a preto sa nijaký básnik neodvážil demaskovať lásku holubov zo strachu pred hnevom dám. Je napospol známe, že v prírode tvorí manželský pomer zdroj potravy. Divé vtáky kladú len niekoľko vajec, lebo sa boja zveri, a samček dokonca pomáha samičke sedieť na vajciach, kým ona zháňa obživu, lebo tá veru nerastie na každom kríku. To je skutočné manželstvo. Vodné vtáky sa stretávajú v čase párenia. Keď si samček vykoná svoju príjemnú povinnosť, odletí na more, aby užíval život, ale samička sa musí odobrať do hniezda, kde sedí na vajciach a zháňa si potravu. Na jeseň, keď mláďatá vyrastú, stretávajú sa všetci vspolok na miestach, kde sa obloha zlieva so šírym morom. No najťažšie zo všetkých samíc to má osa. Na jeseň, keď je oplodnená, vyhľadá si list na južnej strane stromu, kde sa uloží na zimný spánok. Samci uhynú s prvým mrazom. Len čo príde jar, samica si sama postaví osobitné hniezdo, kam naznáša vajíčka. A potom musí priviesť na svet množstvo mláďat. Príroda ju poverila ťažkou prácou, ale doteraz osa ešte neprejavila chuť oslobodiť sa spod prírodných zákonov. Mohla by to predsa urobiť celkom jednoducho: uložiť sa na severnú stranu stromu, kde by zamrzla. Ľudstvo by utrpelo stratu a nemalo by osy. Vidíme

teda, že mravy u zvierat závisia od celého množstva ekonomických, fyzických, geologických a iných okolností. Presvedčili sme sa, ako civilizácia robí napríklad zo psa polygamistu, lebo skrotené psy si nemusia zaobstarávať potravu samy.* Darwin uvádza u vyšších živočíchov len jediný prípad polyandrie: iba vo vrabčom hniezde je viac samcov. Fakt, ktorý sa vyskytuje v prírode, ale vytráca sa s civilizáciou, je periodické obdobie ruje. Divé cicavce sa pária raz alebo niekoľko ráz za teplých ročných období. Domáce zvieratá a človek hocikedy. Možno preto usudzovať, že by bol človek nemravnejší? Nie, súvisí to len s tým, že človek má rovnako dobrý alebo zlý prístup k potravinám a teplu pre mláďatá počas všetkých ročných období. Zvieratám, naopak, také niečo chýba, a preto na jar musia dávať pozor, aby mláďatá boli odrastené a pripravené na boj, skôr ako nadíde jeseň. Je otázne, či bežné prípady polygamie, ktoré pozorujeme u ľudí, pochádzajú z nejakých dedičných sklonov z minulých vývojových štádií. Nech je, ako chce, polygamia v manželstve je veľmi smutná, lebo narúša manželskú dohodu i vzájomnú dôveru. Ešte smutnejšie však je, keď je neverná žena, lebo neverný muž núti svoju manželku, aby vychovávala cudzie dieťa, no neverná žena necháva svojho muža pracovať na cudzie dieťa a to je vlastne skrytá forma krádeže.

Keď teda manželstvo, táto ľudská inštitúcia vymyslená z čisto praktických dôvodov, je plná disproporcií a nezhôd, ako je potom možné, že toľko manželstiev zostáva aj naďalej pohromade? Áno, spoločným záujmom, večným zákonom prírody sú deti. Človek sa neprestajne mocuje s prírodou, no nikdy nie úspešne. Napríklad dvaja milenci túžia sa nastahovať k sebe, aby sa spolu pozabávali a nasýtili sa jeden druhého. Hovoriť o budúcich deťoch by sa považovalo za urážku. Dávno predtým, ako prídu deti, zistia, že vzájomná blaženosť nie je až taká

.....
* Policajné nariadenie o uzavretí sučiek vyvolalo neprirodené ťažkosti u tohto verného zvierata.